

POLITICKÝ POTENCIÁL VYBRANÉHO REGIONU Z HLEDISKA VYUŽITÍ STRUKTURÁLNÍ POLITIKY EU

POLITICAL POTENTIAL OF SELECTED REGION WITH TAKING THE OPPORTUNITY OF STRUCTURAL POLITICS OF EU

Jan Čopík, Blanka Hašová

Anotace

Cílem příspěvku je formou případové studie vybraného regionu zmapovat připravenost a možnosti využití strukturální politiky Evropské unie. Záměrem teoretické části příspěvku je popis možných kategorií vymezujících vztahy mezi územně správními celky v evropských zemích a nadnárodními orgány EU. Praktická část příspěvku, formou případové studie desetitisícového města a jeho spádové oblasti, zkoumá připravenost a potenciál místní politické reprezentace využít možnosti získat prostředky z předvstupních, případně později strukturálních fondů.

Summary

This contribution deals with a case study of selected region and its preparation and chances of availing structural politics of EU. The aim of the theoretical part of the contribution is the description of possible categories that definite relationships among several regions in European countries and international executives of EU. Practical part of this contribution, by the case study of the ten thousand town and its surrounding, researches preparation and potential of local political representation and its possibility to use resources of the pre-incoming or later the structural funds.

Klíčová slova

Strukturální politika EU, region, volební program

Key words

Structural politics of EU, Region, Election program

Úvod

Již v první polovině příštího roku by Česká republika a Slovenská republika spolu s dalšími osmi zeměmi měly vstoupit do Evropské unie. To s sebou mimo jiné již v předstihu přináší částečně jiný pohled na význam a fungování územně samosprávných celků. Jejich význam vzrůstá a nepochybně ještě vzroste, nejenom v souvislosti se zvětšováním možností získávání finančních zdrojů z centrálního rozpočtu EU. Následující příspěvek se zaměřuje na Nové Město nad Metují a jeho spádovou oblast z hlediska politického potenciálu využití strukturální politiky Evropské unie. Region je zkoumán v širším kontextu Královéhradeckého kraje a částečně České republiky.

Cíl a metodika

Cílem příspěvku je zmapovat připravenost a možnosti využití strukturální politiky Evropské unie ve vybraném regionu. Příspěvek je založen na analýze stavu v Novém Městě

nad Metují. Situace v Novém Městě je porovnávána se situací v Broumově a Jaroměři. Všechna porovnávaná města se v souvislosti s reformou veřejné správy stala, spolu s bývalým okresním městem Náchod, městy s rozšířenou působností v rámci okresu Náchod.

Regionální a strukturální politika je významnou součástí celkové politiky Evropské unie a je výrazem solidarity zemí s vysokým ekonomickým potenciálem vůči těm, které za nimi ekonomicky zaostávají. Realizace strukturální politiky vytváří tlak na reformy územně správního uspořádání evropských států. Stále větší význam tak získávají nižší jednotky státní správy a samosprávy, jako jsou kraje a obce.

Přesuneme-li úhel pohledu z úrovně nadnárodní a národní na úroveň regionální a komunální, nemůžeme přehlédnout značné rozdíly ve schopnostech jednotlivých obcí, případně mikroregionů přizpůsobovat se novým tendencím a využívat možností, jež přináší kohezní a strukturální politika EU. Právě v těchto souvislostech se do popředí pozornosti dostávají místní elity jako političtí aktéři, bez jejichž prozíravosti a iniciativy regionální rozvoj příliš šancí nemá. Na schopnostech místních a regionálních elit získávat a zpracovávat informace, navazovat potřebné kontakty a mobilizovat síly do značné míry závisí, jaký model vztahů mezi územně správními celky a nadnárodními orgány EU se uplatní v případě ČR.

Pitrová píše o čtyřech modelech uspořádání vztahů mezi územně správními celky v evropských zemích a nadnárodními orgány Evropské unie.¹⁾ První model označuje jako centralizovaný – zájmy nižších celků reprezentuje centrum, zajišťující současně komunikaci, administrativu a koordinaci zastoupení daného území na úrovni Unie. Druhou možností je antagonistický decentralizovaný model, v němž má klíčový význam horizontálně spojená síť organizací, lokálních orgánů a iniciativ. Předpokladem tohoto modelu je vysoká profesionální úroveň členů sítě a úzká spolupráce mezi nimi. Třetí model se vyznačuje byrokratickým charakterem vznikajících iniciativ. Decentralizované jednotky v něm nemají příliš vysoké povědomí o evropských institucích a politických procesech. Na významu získává byrokratický aparát, který se hlavní měrou podílí na zpracovávání projektů. Hlavní nevýhodou tohoto modelu je těžkopádnost a zdoluhavost prací spojených se zajištěním regionálního rozvoje. Poslední model je označován jako jihoevropský. Vyznačuje se rivalitou mezi centrálními a místními orgány, a také mezi administrativou a politickým vedením regionů. Tato rivalita může přinést problémy v získávání strukturální pomoci EU. V České republice se budoucí model spolupráce s orgány Evropské unie teprve vyvíjí. Jako velmi důležitý aspekt této spolupráce se jeví fenomén komunikace. Na příkladu programu SAPARD, který se zdržel zhruba o dva roky, je zřejmé, že zde má ČR ještě značné rezervy.

Evropská unie poskytuje v současné době v rámci strukturální politiky pomoc prostřednictvím tří cílů (schváleno pro roky 2000-2006). Nejvíce prostředků obhospodaruje Cíl 1, který je zaměřen na podporu rozvoje a strukturálních změn v regionech jejichž rozvoj zaostává a jejichž HDP na obyvatele je nižší než 75 % průměru v EU. Pro vlastní podporu regionů má Evropská unie čtyři finanční nástroje. Evropský sociální fond, Evropský záruční a orientační fond, Evropský fond regionálního rozvoje a Finanční nástroj pro řízení rybolovu.²⁾ Rozdělování finanční pomoci je v rámci EU určováno pomocí statistických jednotek NUTS. Existuje celkem pět úrovní NUTS. Z hlediska regionální politiky je EU sledována úroveň NUTS 2 a 5, kam jsou zacíleny hlavní evropské finanční zdroje. Pro Cíl 1 je důležitá úroveň HDP na úrovni NUTS 2.

¹⁾ Pitrová, M. Kraje v evropském srovnání. In *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře (Sborník)*. Praha: CEVRO, 2001.

²⁾ Internetové stránky delegace Evropské komise v ČR.

<http://www.evropska-unie.cz/cz/glossary/term.asp?id=165>

Již v současné době lze v ČR využít tři programy předvstupní pomoci. Jedná se o ISPA, PHARE a SAPARD. Celkový objem prostředků pro ČR dosahuje 171,3 mil. EUR ročně.

Výsledky

Nové Město nad Metují je administrativně součástí okresu Náchod a Královéhradeckého kraje. V rámci reformy veřejné správy se Nové Město nad Metují stalo od 1. ledna 2003 obcí s rozšířenou působností. Jeho spádová oblast je vymezena dvanácti obcemi, pro které tuto rozšířenou působnost vykonává. Jsou to Bohuslavice nad Metují, Slavětín nad Metují, Vršovka, Slavoňov, Sendraž, Provodov - Šonov, Přibyslav, Nahořany, Mezilesí, Libchině, Jestřebí a Černčice. Nové Město nad Metují a tyto obce mají dohromady asi patnáct tisíc obyvatel.

V oblasti strukturální politiky a vytváření případných sítí je třeba vybraný region posuzovat v kontextu minimálně kraje, ale spíše ještě většího celku. Těmito celky mohou být například tzv. regiony soudržnosti (NUTS 2). Královéhradecký kraj, spolu s Libereckým a Pardubickým krajem, patří do regionu soudržnosti Severovýchod³⁾.

Nejdůležitějším socioekonomickým ukazatelem, který je rozhodující pro pomoc prostřednictvím strukturálních fondů je výše hrubého domácího produktu na obyvatele (Cíl 1). Podle tohoto ukazatele všechny kraje České republiky, s výjimkou Prahy, splňují podmínku pomoci v rámci Cíle 1 strukturální politiky a jejich HDP na obyvatele nedosahuje 75 % průměru EU.

Vybrané území by bylo možné posuzovat z mnoha dalších socioekonomických hledisek, jako jsou průměrné mzdy, nezaměstnanost, vývoj podnikatelské sféry a mnohé další. Pro tento příspěvek, a nakonec ani pro základní nárok pro případnou pomoc ze strukturálních fondů, by to však nebylo účelné. Strukturální problémy a vysoká nezaměstnanost (Cíle 2 a 3 pomoci strukturálních fondů) nejsou v současnosti aktuálními problémy pro mikroregion Nového Města nad Metují. Týkají se však například mikroregionu Broumovsko. Broumov je stejně jako Nové Město nad Metují součástí okresu Náchod. Jako město s rozšířenou působností je spádovým městem regionu. Již po několik let je charakteristický vysokou nezaměstnaností, problémy mnohých rozhodujících zaměstnavatelů atd. Posledním posuzovaným regionem je oblast okolo města Jaroměř. Jaroměřsko se ze socioekonomického hlediska pohybuje někde mezi Novoměstskem a Broumovskem. Svou činnost zde sice skončily některé v minulosti významné podniky (např. koželužna TONUS), ale na druhé straně se opět objevily nové firmy.

V Královéhradeckém kraji působí v současné době přes třicet mikroregionů a jeden euroregion (Glacensis)⁴⁾. Nové Město nad Metují je členem euroregionu Glacensis. Z jeho spádových obcí patří mezi členy tohoto nadregionálního sdružení právnických osob ještě Bohuslavice nad Metují. Hlavní těžiště zapojení města však prozatím spočívá v placení členských příspěvků. Město samo rovněž není členem žádného zájmového sdružení obcí – mikroregionu (nebereme - li v úvahu například Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska). Ve “spádové oblasti” města působí pouze Sdružení obcí Metuje. Jeho členy jsou obce Bohuslavice nad Metují, Černčice, Jasenná, Nahořany, Říkov, Slavětín nad Metují, Šestajovice, Velká Jesenice a Vršovka.

Z výše popsaného vyplývá, že region má z hlediska případného využití strukturálních fondů Evropské unie ještě značné rezervy.

³⁾ Regiony soudržnosti jsou zřízeny Zákonem č. 248/2000 Sb. o podpoře regionálního rozvoje. Podle něj se tyto regiony zřizují zejména pro potřeby spojené s koordinací a realizací hospodářské a regionální soudržnosti, spočívající zejména ve využívání finančních prostředků z předvstupních a strukturálních fondů Evropských společenství. Jejich územní vymezení je totožné s územními statistickými jednotkami NUTS 2.

⁴⁾ Dle informací Královéhradecké agentury regionálního rozvoje.

Jak již bylo řečeno v teoretické části, model spolupráce s Evropskou unií se v České republice dosud vyvíjí. Dají se snad rozpoznat jakési začátky či uzly budoucích sítí, horizontálních či vertikálních. Patří sem rozhodně Centrum pro mezinárodní rozvoj ČR, jehož posláním je podpora činností Ministerstva pro místní rozvoj při realizaci regionální politiky vlády a poté celá řada regionálních rozvojových agentur⁵⁾. Většina z nich je různými způsoby spojena či napojena na jednotlivé kraje, u některých je možná hlavní motiv určitý druh podnikatelské činnosti svých spoluzakladatelů, příp. vedoucích zaměstnanců. Alespoň část z nich je, případně se stane určitými informačními kanceláři tak jak je o nich pojednáno v teoretických východiscích.

V Královéhradeckém kraji působí Královéhradecká agentura regionálního rozvoje. Toto zájmové sdružení právnických osob vzniklo v závěru roku 2000. Mezi členy agentury patří bývalá okresní města kraje (Hradec Králové, Trutnov, Rychnov nad Kněžnou, Náchod a Jičín), Euroregion Glacensis a Královéhradecký kraj. Šest zaměstnanců agentury zatím zpracovalo tři regionální rozvojové dokumenty (Policko, Broumovsko a Rychnov nad Kněžnou). V současné době zpracovává agentura rozvojové studie Jaroměřska a Smiřicka.

Diskuse

Nové Město nad Metují bylo vždy poměrně úspěšné v získávání zdrojů na své investiční programy. Platilo to už v dobách před převratem v roce 1989, kdy se tehdejšímu předsedovi městského národního výboru Vladislavu Červenému⁶⁾ podařilo získat státní dotace či jiné příspěvky na mnohé městské akce. Stejný trend pokračoval i po roce 1989. V minulém roce, po volbách do obecního zastupitelstva, nahradil na postu starosty Pavla Vašinu⁷⁾ Jiří Tymel⁸⁾. Poměry a možnosti získání zdrojů se určitě změnily, mění a ještě změní. Mimo jiné právě v možnosti čerpat prostředky ze strukturálních fondů EU.

Nové vedení města by se určitě mělo více angažovat v různých zájmových sdruženích obcí, tj. mikroregionech a více využívat své členství v Euroregionu Glacensis. Určitě by stálo za úvahu rovněž zřídit komisi při radě města, která by se zabývala otázkami získávání zdrojů z předvstupních či strukturálních fondů, případně i z Fondu rozvoje královéhradeckého kraje. Tato komise by měla mít taktéž oporu alespoň v jednom pracovníkovi městského úřadu, aby se její činnost nestala, tak jak se u některých komisí v Novém Městě nad Metují již stalo zvykem, ryze formální. V souvislosti s novým statutem města, jako obce s rozšířenou působností, by se její činnost měla rozšířit na celou “spádovou oblast” města. Jako první bod práce takové komise by jistě mělo být vypracování rozvojového záměru obce, respektive mikroregionu. Na tento záměr je možné i v roce 2003 získat finanční prostředky z Fondu rozvoje kraje.

Ve volební kampani před obecními volbami v listopadu 2002 se témata případného získání zdrojů z předvstupních či strukturálních fondů Evropské unie objevila pouze okrajově. Ve svých materiálech je zmínily pouze dvě strany. Pozdější vítěz voleb ODS a jeden z poražených – Sdružení nezávislých kandidátů. V programu ODS je pouze slogan “spolupráce v Evropě”⁹⁾. SNK se zmiňuje o “využití různých programů státních podpor,

⁵⁾ Seznam a odkazy na regionální rozvojové agentury např. na internetových stránkách Centra pro regionální rozvoj.

www.cir.cz

⁶⁾ Vladislav Červený byl předsedou MĚNV v letech 1959 až 1987.

⁷⁾ Pavel Vašina byl starostou v letech 1991 až 2002.

⁸⁾ Předseda MO ODS.

⁹⁾ Volte Nové Město plně života – volební program ODS 2002-2006.

dotací EU apod.”¹⁰⁾. Je však pravdou, že například obsáhlé a propracované volební programy sdružení US-DEU a nezávislých kandidátů či ČSSD také hovoří o různých investičních akcích, na které by bylo nutné získat nějakou formu dotace, i když to není přímo zmíněno ve volebních dokumentech. Většinou je tím však míněna spíše “klasická” státní dotace.

V okrese Náchod se o využití předvstupních a později strukturálních fondů EU snaží například Broumovsko. Tento region patří k těm socioekonomicky “nejzaostalejším” v rámci královéhradeckého kraje. Prozatím se sice v tomto regionu neuskutečnil ani jeden projekt, který by byl financovaný EU. Na druhé straně však již Královéhradecká agentura regionálního rozvoje vypracovala “Integrovanou rozvojovou strategii Broumovsko”¹¹⁾. 22. ledna 2003 také místní občanské sdružení Mikroregion Stěnova uspořádalo konferenci Broumovsko a Evropa, které se zúčastnil rovněž velvyslanec Evropské komise v Praze Ramiro Cibrián.¹²⁾ Pokud se aktivity broumovského mikroregionu nezastaví pouze u pořádání podobných konferencí, stane se možná v budoucnu příkladem rovněž pro další regiony nejenom Královéhradeckého kraje. Strategický plán rozvoje je v současné době zpracováván rovněž pro oblast Jaroměřska (také Královéhradeckou agenturou regionálního rozvoje).

Závěry

Model spolupráce České republiky s Evropskou unií se ještě vyvíjí. Na příkladu programu SAPARD, který se zdržel zhruba o dva roky, je zřejmé, že ČR má rovněž ještě značné rezervy ve využívání tzv. předvstupních fondů. Pokud se má tento stav změnit do vstupu naší země do EU, tj. do první poloviny roku 2004, bude nutné ještě mnohé zlepšit. To se týká prakticky všech úrovní. Na nejnižší úrovni obcí a mikroregionů bude ještě mnohde třeba vypracovat kupříkladu rozvojové záměry či se více podílet na činnosti různých zájmových sdružení obcí. Rozvojová strategie schází rovněž zkoumanému regionu Nového Města nad Metují.

Vstup do Evropské unie však nelze omezovat pouze na finanční prostředky, které je možné získat ze strukturálních a jiných fondů. Nelze než souhlasit se slovy velvyslance Ramira Cibriána pro týdeník EKONOM, že “Plnoprávné členství v Unii nesouvisí s dotacemi”¹³⁾.

Vstupem do Evropské unie se po více než osmdesáti letech po rozbití dunajské monarchie vracíme do mnohonárodnostního společenství a bude už jen na nás, zda si v něm vybudujeme alespoň tak silné postavení, zejména po ekonomické stránce, jako naši předci v tehdejší Rakousku.

Literatura

Pitrová, M. Kraje v evropském srovnání. In *Krajské volby 2000. Fakta, názory, komentáře (Sborník)*. Praha: CEVRO, 2001.

Řektořík, J. Šelešovský J. *Strategie rozvoje měst, obcí, regionů a jejich organizací*. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

Čopík, J. Politické subjekty a jejich vztahy v Novém Městě nad Metují. Diplomová práce ČZU Praha, 2002.

Mladá fronta DNES (Hradecký kraj) 22. a 23. ledna 2003.

¹⁰⁾ Sdružení nezávislých SNK, základní body našich cílů v Novém Městě nad Metují. Volební období 2002-2006.

¹¹⁾ Viz. Královéhradecká agentura regionálního rozvoje.

www.karr.cz

¹²⁾ Mladá fronta DNES (Hradecký kraj) 22. a 23. ledna 2003.

¹³⁾ TÝDENÍK EKONOM č. 3/2003, str. 32.

TÝDENÍK EKONOM č. 3/2003.

U nás v kraji, čtvrtletní zpravodaj Královéhradeckého kraje. číslo 2, ročník I., prosinec 2002.
Volební programy politických seskupení v Novém Městě nad Metují v roce 2002.

ZÁKON č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

ZÁKON č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

Internetové stránky Centra pro regionální rozvoj ČR.

www.crr.cz

Internetové stránky delegace Evropské komise v ČR).

<http://www.evropska-unie.cz/cz/glossary/term.asp?id=165>

Internetové stránky Nového Města nad Metují.

<http://www.novemestonm.cz/>

Internetové stránky města Broumova

<http://www.broumov-mest.cz>

Internetové stránky města Jaroměř

<http://www.jaromer-josefov.cz/>

Hospodářská charakteristika Královéhradeckého kraje.

http://www.kr-kralovehradecky.cz/dokument/rozvoj/prk/kocepce_prehled.htm

Královéhradecká agentura regionálního rozvoje.

www.karr.cz

Internetové stránka občanského sdružení Mikroregion Stěna.

<http://www.stenava-regio.cz/>

Autoři:

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Kamýcká 129

165 21 Praha 6 – Suchdol

Copik@pef.czu.cz

Hasova@pef.czu.cz